

ЕЛ ҚАМЫ ҮШІН ЕРЛІККЕ АТТАНҒАН МАХАМБЕТ

Азада Абдуғафурова Махаммадкәрім қызы

Ташкент облысы Шыршық мемлекеттік педагогика институты Қазақ тілі және
әдебиет бағытының I курс студенті

Ғылыми жетекші: **Жандос Абдазимович Байзаков**

АННОТАЦИЯ

Махамбет ақынның халық арасындағы елге жат болған өлеңдері Исатай Тайманұлымен бастаған азаттық үшін жанын пида еткен күрес, тартыстар.

Кілтті сөздер: ерлік істер, жауынгер, лирик ақын, қолбасшы, өр рухты.

ANNOTATION

Poems of the poet Makhambet, which were alien to the people, are a struggle for freedom, which began with Isatai Taimanuly.

Keywords: heroic deeds, warrior, lyric poet, commander, morale.

АННОТАЦИЯ

Чужие народу стихи поэта Махамбета – это борьба за свободу, начавшаяся с Исатая Тайманулы.

Ключевые слова: подвиги, воин, лирик, полководец, боевой дух.

- Махамбет бұл ойлы, қырлы, бір сырлы
- Жау түртседе жеңілмейтін түр түрлі.
- Махамбет сөзінің өзі батыр,
- Сол батырлыққа лайық болса ол батыр.
- Махамбет бұл қамқоршы, мейірбан,
- Өр қашанда ел қамыны ойлаған.

- Махамбет пен Исатайдың ерлігі
- Әділетсіздікті жою үшін жаралған.

Махамбетке арнау

Махамбет Өтемісұлы 1803 жылы Ішкі Бөкей Ордасы, Бекетай аймағында қазіргі Батыс Қазақстан облысы, Жәнібек ауданының Нарын құмының Жасқұс деген жерінде дүниеге келді. Жастайынан ақындық өнерге құмартып өскен. Асқан ақындығына қалың жұртшылық бас иген.

Махамбет - халық арасындағы келеңсіз құбылыстарды, келелі істерді өлеңіне арқау еткен өр рухты ақын, оның шындықты бүкпей жырлаған батыл ақын екені бәрімізге белгілі. Ол Исатай Тайманұлы бастаған көтерістің көсемі әрі жалынды жыршысы.

1834 жылы Исатай батырмен бірігеді. Сол жылы 9 маусымда Жәңгір хан Махамбетті өз жағына тарту мақсатында старшын лауазымына ұсынған. Содан соң батыр деген атаққа ие болады. Махамбеттің арқа сүйер ағасы, жанашыр досы, ақылды қолбасшы Исатай батырдың көптеген ерліктерін, Махамбет өлеңдеріне қосып отырған.

Күндердің күні болғанда
Жарамды бір теріге алғысыз
Тайманның ұлы Исатай
Ағайынның басы еді,
Алтын ердің қасы еді,
Исатайды өлтіріп,
Қырсық та шалған біздің ел.

Исатай қаза болғанда Махамбет батыр бостандығынан айырылғандай күй кешті. Оны өзі де сезіп, «Қызғыш құс» өлеңінде:

Құсалақпен өтті ғой,
Махамбеттің көп күні,-деп жырлаған.

Махамбеттің әр өлеңінен ақ оның өмірін аңғаруға болады. Мысалы: «Соғыс» өлеңінде Махамбет көтерілістің әрбір кезеңдердегі тарихи оқиғаны өзіне сәйкес суреттейді. Ол барша болмыс қасиеттерімен көшпенділер

арасындағы көсем тұлғалардың бірі болды. Оның шындықты бүкпей жырлаған батыл ақын екені бәрімізге белгілі «Жәңгірге», «Баймағамбет сұлтанға» атты өлеңдерінде халық зарын сөзбен өрнектеп үстем тап өкілдерін шенеуніктердің дұрыс бағатын өлеңмен түзеп:

Хан емессің қасқырсың,
Қас албасты басқырсың,
Достарың келіп табалап,
Дұшпаның сенің басқа ұрсың
Хан емессің ылыңсың
Қара шұбар жылансың.
Хан емессің аянсың,
Айғыр құйрық шаянсың.

Махамбет өзі өмір сүрген заманның ағымына жүйрік, қыр-сырын жетік меңгерген, көзі ашық, көкірегі ояу, білімдар адам. Халықты хандық өкіметке қарсы қарулы көтеріліске шақырған алғаш қазақ ақыны. Ақынның мына бір өлеңдері өте танымал, «Ереуіл атқа ер салмай», «Тарланым», «Мұнаркүн», «Қызғыш құс», «Соғыс», «Тайманның ұлы Исатай», «Әй Махамбет жолдасым», «Махамбеттің Жәңгір ханға айтқаны». Ақынның лирикалық өзекті арқауы, елді күреске шақыру болған.

Қорыта айтқанда Махамбет ақын Исатай бастаған халық көтерілісінің шежіресі. Ол поэзияны ұлтына ұран болған рухта дәріптеген. Махамбет Өтемісұлы батыр, ер жүрек, тек өз қамын қорғап қана қоймай, халықтың, ұлттың қамын ойлап, намысын қорғаған қолбасшы, асы жоғары құрметке ие халық қаһарманы.

ПАЙДАЛАНҒАН ӘДЕБИЕТТЕР:

1. Батыс Қазақстан облысы энциклопедия. Алматы «Арыс» баспасы, 2002 жыл
2. Саяси түсіндірмелі сөздік. Алматы, 2007 жылы
3. Х. Сүйіншіәлиев Қазақ әдебиетінің тарихы, Алматы «Санат» 2006 жыл.